

Markelo's Chronyke

Stichting

Heemkunde Markelo

Jaargang 11

Nummer 2

Oktober 2008

Marclo's Chronyke

Uitgave van de Stichting Heemkunde Markelo

Inhoud

Van de redactie	2
Dokter Romijn	3
Luchtoorlog boven Markelo in WOII	19
Een jaar vol initiatieven	28
Wat wij ontvingen	45

Redactieleden

Mw. W. Roodhorst, Pr. Ireestraat 13, 7475 BW Markelo,
Tel. 363795

Mw. G. Stokreef-Braakman, Larenseweg 2, 7475 PW Markelo,
tel. 363009

J.G. Hidders, Rijssenseweg 25, 7475 VB Markelo, tel. 361833

G.J. Leferink, Tolweg 57, 7475 BH Markelo, tel. 361890

W. Schreurs, Tolweg 27, 7475 BG Markelo, tel. 361814

J.F. Kolkman, Worsinkweg 14, 7475 TW Markelo. tel.362856

W.Koldewijn, Wiemerinkweg 19, 7475 BS Markelo. Tel.
362297

Stichting Heemkunde Markelo. Internet:

www.stichtingheemkundemarkelo.nl

Secretariaat: A.H. Vedders, Van Hogendorplan 24 7241 HG

Lochem. E-mail: antonvedders@hetnet.nl

Van de redactie

De redactie is er weer in geslaagd om een lezenswaardig nummer van Marclo's Chronyk samen te stellen. Het nummer bevat drie uitgebreide artikelen waar veel speurwerk aan vast zat. Tevens is in twee van deze artikelen aandacht besteed aan de periode 1940 – 1945.

Op 23 juni 1943 stortte er een vliegtuig neer tussen Vedders (Traasweg 2) en Kevelham (Roosdomsweg 28) Op 23 juni 2008, precies 65 jaar na de crash, werd door de Nieuw Zeelandse ambassadeur Rachel Fryde, op de plek waar het vliegtuig was neergekomen, een monument onthuld als eerbetoon aan de omgekomen vliegers. Naar aanleiding hiervan is een artikel "Lucht oorlog boven Markelo tijdens WOII" geschreven over alle vliegtuigen die in WOII in Markelo zijn neergestort.

1934 een jaar vol initiatieven is een artikel over allerlei activiteiten die in dat jaar zijn ontplooid. Dit naar aanleiding van het 75-jarig bestaan van twee bekende verenigingen in Markelo. Dit artikel is gemaakt aan de hand van berichten in de kranten; "Dagblad van het Oosten en Twents Zondagsblad."

Dokter Romijn is één van de drie Markeloërs die tijdens WOII zijn gestorven in het concentratiekamp Neuengamme. Dit artikel gaat over deze drie personen. Ons verhaal begint bij de inval van de Duitsers op 10 mei 1940, het ontstaan van het verzet en de verschrikkingen in de concentratiekampen, waarbij met name het kamp Neuengamme centraal staat.

Wat wij ontvangen. Dit zal een vaste rubriek worden waarin wij willen aangeven wat wij zoal ontvangen aan historische gegevens van particulieren en verenigingen

Wij wensen u veel leesplezier.

Dokter Romijn

Waarom

Elk jaar herdenken we op 4 mei de Nederlanders die sinds de Tweede Wereldoorlog het leven hebben verloren als gevolg van die oorlog: militairen, burgers, verzetplegers, joden, zigeuners, Jehovahgetuigen en degenen die nadien omkwamen bij militaire acties in het buitenland Omdat WO II al zo lang achter ons ligt wordt er vaak gezegd: "Laten wij het verleden nu maar eens vergeten." Om daar een antwoord op te kunnen geven, wil ik iets citeren uit een extra editie van een krant die is uitgegeven op 7 mei 1945. Hier staat ondermeer:

"Velen van hen stierven, ver van hun vaderland, in concentratiekampen, gaskamers of voor het vuurpeloton. Slechts weinigen konden in de vaderlandse bodem ter aarde worden gelegd. Gedenk ze met eerbied en altijd, vrede en vrijheid is een groot goed."

Onder hen waren in de oorlogsperiode ook drie Markelose verzetstrijders, te weten: J.A.Hardenberg, J. Oost, en J. C. Romijn. Hun levens eindigden in het concentratiekamp Neuengamme onder de rook van Hamburg.

De drie kinderen Romijn. Van links naar rechts, Suze, Mieke en Jan. De laatste is overleden

De ouderen onder ons zullen Romijn nog kennen als een bescheiden doch sympathiek figuur die per fiets zijn patiënten bezocht. Hij liet een vrouw en drie kinderen achter.

Met twee van hen, te weten Mieke Kooiker-Romijn (80), de later bekende schrijfster, en Suus (76) hadden wij een gesprek over deze periode, evenals met de toenmalige dienstbode Mina Klein Velderman (88). Hoewel er talrijke verhalen zijn geschreven over verzet en verzetshelden, meende de redactie om dit verhaal daaraan toe te voegen. Het verhaal over een man die stil en onopvallend mensen hielp, maar door verraad dat met zijn leven moest bekopen.

Mina Klein Velderman

Over deze dokter en zijn mede lotgenoten in dat kamp gaat dit stukje geschiedenis. Voor de achtergrondinformatie begint ons verhaal op 9 mei 1940.

De slag is gevallen

Op 9 mei 1940 moeten mijn broer (8) en ik (9), zoals gewoonlijk als wij uit school komen, andere kleren aantrekken om te helpen met allerlei karweitjes op de boerderij. Dan een boterham uit de vuist en daarna naar buiten om te spelen. Het is een prachtige voorjaarsdag en dat betekent dat wij het veld in trekken, slootjes springen, nesten zoeken, enz. Als wij tegen de schemering weer thuis komen, moeten wij eten. Voor het naar bed gaan is dat een bord pap. Aan tafel wordt gesproken over oorlog. Maar volgens de krant mogen wij rustig gaan slapen en gaat de oorlog aan ons voorbij. De andere morgen, vrijdag tien mei 1940 met prachtig voorjaarsweer, word ik vroeg gewekt. Ik moet direct opstaan want **het is oorlog**. Er is een rokend vliegtuig over ons huis gevlogen. Zo gauw als het mogelijk is moet ik mij aankleden en dan direct naar “Dik’n Hein” (de bakker) fiet-

sen om brood te halen. Volgens mijn moeder is voor een gezin met acht personen dat de eerste levensbehoefte. Vele anderen denken ook zo want het is al druk bij de bakker. Van de Nederlandse militairen, die gelegerd zijn in de buurt van de bakker, is weinig meer te merken.

Voor een jongen van negen jaar is het ergens wel spannend. Weten wij veel wat een oorlog is. Van onze ouders mogen wij die dag niet naar school. Je weet maar nooit wat er kan gebeuren. Om ca. tien uur zien wij de eerste Duitsers, een motor met zijspan waarop een mitrailleur. Nu begint het door te dringen dat er echt wat aan de hand is. Er wordt niet gewerkt op het land. Overal staan mensen te praten, waar wij als jongens met grote oren naar luisteren. Velen zijn ongerust want tal van mannen uit Markelo zijn in militaire dienst en gelegerd door heel Nederland. Toch verschijnt er die avond nog een beknopte uitgave van de krant. Hierin lezen wij:

“De slag is gevallen. Vanochtend in de vroege is Nederland opgeschrikt door geronk van motoren en het gedonder van kanonnen en afweergeschut. Vliegvelden worden gebombardeerd.”

In dezelfde krant staat een proclamatie van Koningin Wilhelmina afgedrukt waarin ondermeer staat:

“Mijn volk.

Nadat ons land met angstvallige nauwgezetheid al deze maanden een stipte neutraliteit had in acht genomen, en terwijl het geen ander voornemen had dan deze houding streng en consequent vol te houden, is in de afgelopen nacht door de Duitse weermacht zonder de minste waarschuwing een plotselinge aanval op ons gebied gedaan. Dit niettegenstaande de plechtige toezegging enz. enz.”

Als rovers in een donkere nacht hebben de Duitsers ons land overvallen. Het is zaterdagochtend en bij het thuisfront neemt de onrust toe, want geruchten gaan snel. Een enkeling heeft een radio die echter summier berichten weergeeft over wat er in Nederland gebeurt. Later op de dag zien wij Duitse colonnes over de weg rijden. Ondanks dat er oorlog is moeten wij die avond op

tijd naar bed. Het blijft deze dag onrustig. Wel komt de melkboer langs om de melk naar de fabriek te brengen. Op de boerderij gaat het langzaam zijn gewone gangetje. Ook gaan er geruchten dat de soldaten uit het Nederlandse leger beginnen te vluchten. Geen wonder als je naderhand ziet tegen welk een overmacht ons leger moest vechten. (Zie tabel)

Machtsverhouding

tussen het Nederlandse leger en de Duitse troepen die op 10 mei Nederland binnenvielen.

<i>Nederland</i>	<i>Duitsland</i>
<i>9 divisies</i>	<i>22 divisies</i>
<i>676 stukken geschut</i>	<i>1378 stukken geschut</i>
<i>1 tank</i>	<i>759 tanks</i>
<i>124 vliegtuigen</i>	<i>1150 vliegtuigen</i>
<i>350.000 soldaten</i>	<i>750.000 soldaten</i>

Verliezen

<i>7500 doden en gewonden</i>	<i>4000 doden en 3000 gew.</i>
<i>343.250 gevangen genomen</i>	<i>1200 gevangen genomen en 700 vermisten</i>

Toch werd op sommige plaatsen fel verzet geboden tegen de Duitsers, met name op de Grebbeberg waar zij tegenover SS eenheden stonden die Nederlandse krijgsgevangenen als levende schilden gebruikten. Bij minstens drie gelegenheden werden Nederlandse krijgsgevangenen door de SS vermoord. Toen de Duitsers Rotterdam begonnen te bombarderen legde het Nederlandse leger op 14 mei de wapens neer en capituleerde op woensdagmorgen 15 mei 1940. Nederland was bezet maar de oorlog ging voort.

Het verzet

In de eerste maanden na de bezetting was het actieve verzet nog maar een zaak voor weinigen. Het was nog een gevoel van afwachten en zien hoe Frankrijk en Engeland het er afbrachten. De nieuwe rijkscommissaris deed schone beloften maar allengs

worden de vrijheden ingeperkt. Het gevolg was dan ook dat reeds in juni het eerste gestencilde illegale blaadje verscheen. Ook zag het illegale blad Vrij Nederland het licht met een oplage van 130 exemplaren. Hoe strenger de Duitse maatregelen werden, hoe feller werd het verzet. Steeds meer mensen moesten onderduiken. Velen wisten niet wat hen de andere dag te wachten stond. Overal loerde het verraad. Maar ondanks alle moeilijkheden, ondanks terreur en verraad, werden tienduizenden vervolgd en onderduikers verzorgd. Jaar na jaar. Het verzet kwam pas goed op gang bij de Februaristaking in 1941. Een staking die begon in Amsterdam en die zich snel in die omgeving uitbreidde. Dat de Duitsers zich zorgen maakten blijkt wel uit bijgaand telegram dat gericht was aan de burgemeester van Markelo.

TELEGRAM					
TOEGESTELDE TOEGESTELDE	TOEGESTELDE	TOEGESTELDE	TOEGESTELDE	TOEGESTELDE	TOEGESTELDE
aan: burgemeester Markelo	17/4	17/4	17/4	17/4	17/4
<p>De Duitse maatregelen die voortvloeien uit de laatste Duitse staking, welke de Duitse bezetting van de Nederlanden ten gevolge heeft van de Duitse staking van 17 februari 1941, worden u verzocht te overtuigen van de noodzaak van de Duitse maatregelen die voortvloeien uit de laatste Duitse staking van 17 februari 1941.</p> <p>Sint-Janus 17/4/41</p> <p>Van der Velden</p>					
VERBODEN OP VERZENDEN VIA "DAGBLADEN EN KRANTEN"					

Als jongen kan ik mij nog herinneren dat overal mensen stonden te praten. Dit verzet werd al gauw de kop ingedrukt want de Duitsers dreigden met keiharde maatregelen, waaronder het standrecht.

Onderduikers

De Duitse maatregelen werden steeds strenger. Jonge mannen moesten zich melden om te gaan werken in Duitsland, veelal in de wapenindustrie. Velen weigerden om naar Duitsland te gaan en doken onder. Het leger van onderduikers groeide snel, moest eten hebben maar werd ook ziek. Volgens de door hen afgelegde eed waren de huisartsen verplicht om alle zieken en gewonden

te helpen. Van de Duitsers hadden zij de verplichting gekregen om de onderduikers aan te geven bij de politie of de SD. Gelukkig stonden vele huisartsen aan de goede kant en hielpen in het geheim waar ze maar helpen konden. Zo ook de huisarts dokter Romijn. Naarmate de oorlog heviger werd en de bombardementen op Duitsland in hevigheid toenamen, kwam daar ook nog de verzorging van neergeschoten gewonde piloten bij. Niet alleen Romijn maar vele huisartsen, dominees, schoolhoofden ed., kwamen op deze manier in het verzet terecht. Velen van de laatste ook doordat zij de Engelse taal beheersten.

In het derde bezettingsjaar, op 29 maart 1943 gaf de bevelhebber van de Duitse strijdkrachten in Nederland, generaal Christiansen bevel dat alle in Nederland wonende militairen zich opnieuw in krijgsgevangenschap moesten begeven. Onmiddellijk brak er in Twente een proteststaking uit, die zich een dag later verspreidde over heel Nederland. Bij de meeste bedrijven werd nauwelijks nog gewerkt. Melkrijders die de melk naar de fabriek moesten brengen staakten ook.

Een genadeloos optreden van de bezetter maakte een einde aan de staking. De Grüne Polizei kreeg de bevoegdheid om ter plaatse vonnissen te voltrekken, wat dan ook gebeurde. Bij de fabriek Jordaan in Haaksbergen werden negen werknemers gearresteerd en bij de uitspanning De Broeierd aan de Hengelosestraat doodgeschoten. Deze spontane staking had tot gevolg dat het verzet zich gesterkt voelde en het verzet heviger werd.

De arrestatie

“Dokter Romijn is door de Duitsers gevangen genomen.” Als een lopend vuurtje ging dit bericht op zaterdagmorgen 4 november 1944 door het dorp. Niemand kon geloven dat zo'n sympathieke man door de Duitsers werd verdacht van spionage. Het was de avond van vrijdag 3 november 1944 toen de Duitsers aanklopten bij huize Romijn.

“Mijn vader deed zelf de deur open en werd meteen gearresteerd. Wij hebben hem nadien niet weer gesproken. Echte huiszoeking hebben ze die avond niet gedaan. Wel hebben ze in verschillende kamers gekeken. Onze kamers moesten wij 's avonds

altijd op slot doen. Bij ons was ook nog een Duitser ingekwartierd en mijn moeder wilde niet hebben dat deze onverwachts in een van deze kamers kon komen,” aldus Mieke en Suus Romijn. Dit beaamt ook Mina Klein Velderman. “Ik lag al in bed toen een van die lieden mijn kamer binnenstapte, wat rond keek en zonder een woord te zeggen weer weg ging. Ik was er behoorlijk ondersteboven van, zo’n vreemde kerel plotseling bij je bed.” Even later hoorde ik van mevrouw dat ze de dokter hadden meegenomen. Achteraf hoorde ik dat er nog iemand in Markelo was opgepakt. Deze man is een paar dagen later weer vrijgekomen.”

Het gezin Romijn dat die avond wreed uit elkaar werd gerukt

“Beiden zijn opgepakt als gijzelaar en afgevoerd naar Almelo. Bij een razzia in Almelo is ook de bevolking van de gevangenis meegenomen en zijn ze in Wessum tewerkgesteld. Door verraad hebben de Duitsers later pas vernomen dat mijn vader bij de OD zat. Hij is toen in Wessum, waar hij als arts tewerk was gesteld, opgepakt en naar Lochem gebracht, daarna naar Doetinchem en vandaar afgevoerd naar Neuengamme. Na de bevrijding kregen wij bezoek van een dokter Piron uit Dedemsvaart die het kamp Neuengamme had overleefd. Deze vertelde dat mijn vader aan dysenterie was overleden en hij daar bij was geweest. Bijzon-

derheden heeft hij verder niet verteld of mijn moeder heeft dat voor ons verzwegen,” aldus Mieke en Suus.

Dat verraad in een rol heeft gespeeld na zijn arrestatie bleek duidelijk bij de huiszoeking die later plaats vond.

Minna: ”Ze gingen direct naar de zolder waar een oude bliken trommel stond. In een van deze bliken was de armband verstoppt die de verzetsstrijders moesten dragen bij de bevrijding. De bliken trommel was leeg. Mevrouw had deze band achter de schuur begraven.”

Markelo kende in die tijd twee huisartsen, te weten dokter Wanrooy en dokter Romijn. Dokter Wanrooy was al eerder ondergedoken en toen dokter Romijn werd opgepakt zat Markelo zonder huisartsen. Dit werd zelfs de toenmalige NSB burgemeester Diemer te gortig want deze stuurde op 11 november 1944 een brief aan de Herrn Beauftragte des Reichkommissars für die Provinz Overijssel in Wamsveld waarin hij om vrijlating vraagt van dokter Romijn omdat in Markelo ook nog 500 vluchtelingen zijn ondergebracht. Deze brief (in ons archief) heeft echter geen bijdrage geleverd aan de vrijlating van Romijn.

Bij mijn bezoek aan de Heimatverein in Wessum (die zich ook bezighouden met de historie van Wessum) kreeg ik van de heer Dick Korte te horen dat in deze plaats inderdaad gevangenen waren ondergebracht, zoals krijgsgevangenen uit Frankrijk en de Oekraïne. Van belang voor dit onderzoek was dat er december 1944 ook 70 Hollanders bij kwamen. In totaal waren er van herfst 1944 tot februari 1945, ruim 400 Hollanders als dwangarbeiders daar ondergebracht. Wel was er een hospitaal geweest waar ook nonnen werkten. Jammer genoeg kon hij mij niet verder helpen want de gegevens over deze periode waren opgeborgen in het archief van de gemeente Ahaus. Bij dit archief kreeg ik van Dr. Margret Karras, archivaris van de stad Ahaus, de volgende gegevens:

Degenen die als dwangarbeider in Wessum of Ahaus terecht kwamen werden meestal geregistreerd. Politieke gevangenen stonden echter onder controle van de Polizei en werden niet bij de gemeente geregistreerd. Zodoende is ook niet na te gaan of er vanuit Ahaus of Wessum transporten met gevangenen naar Neu-

engamme of ander kampen plaatsvonden. Dat dokter Romijn vermoedelijk niet rechtstreeks van Almelo naar Neuengamme is gestuurd mag blijken uit het volgende:

Op 10 december 1944 werd in Markelo de heer Jacob Adriaan Hardenberg, secretaris van het waterschap De Schipbeek, wegens spionage gearresteerd (zie verderop in dit artikel). Deze werd vermoedelijk na zijn verhoor direct naar Neuengamme getransporteerd. Hij kreeg in dit kamp als Häftling nummer (gevangennummer) 70904. Romijn die een maand eerder werd gearresteerd kreeg het gevangennummer 70969. Het kan ook zijn dat dokter Romijn nog in Doetinchem was en met hetzelfde transport naar Neuengamme ging.

Spionage

Dokter Romijn woonde in Markelo in 't Planken Hoes', Holterweg 22 (zie boek De Marke van Marckelo).

Hij werd geboren op 19 oktober 1893 in Apeldoorn. In de periode 1914-1918 was hij in militaire dienst. Hij werd gearresteerd voor spionage. Zijn functie binnen de ondergrondse was Hoofd Ordedienst, beter bekend als OD. Of hij werkelijk spionage heeft bedreven is niet te achterhalen, wel kwam ons het volgende ter ore:

Op maandag 20 november 1944 wordt Henk Jansen van 't Moazeveld gearresteerd. Hij is 17 jaar en wordt gevangen door de SD in Lochem. Op 26 november wordt hij overge-

Romijn als soldaat 1914-1918

bracht naar de strafgevangenis in Zutphen. Op 5 december komt het bericht dat Henk weg is uit Zutphen maar niemand weet waarheen, maar op 9 december is hij weer terug in Zutphen. Op 6 januari 1945 wordt Henk vrijgelaten. Hij is eind 2007 overleden. Henk heeft nooit gesproken over waarom hij is gearresteerd, maar achteraf blijkt hij dat hij de nummers etc. noteerde van de Duitse voertuigen die over de Lochemseweg reden. Deze gegevens zou hij hebben doorgegeven aan Dokter Romijn.

Er werd veel werk gestoken in het opleiden van inlichtingenmensen, die op geïmproviseerde observatieposten in woningen en andere gebouwen op strategische punten waren geïnstalleerd. Daar registreerden zij de voorbijkomende Duitse legervoertuigen systematisch naar kenteken en registratienummer. Deze gegevens gingen via koeriersdiensten naar een beperkt aantal centrale punten. Hierdoor kon een beeld worden gevormd van de routes die de Duitse legertransporten volgden, of waar ze zich op dat moment bevonden.

De heer J.A. Hardenberg werd geboren op 21 april 1905. Hij was secretaris van het Waterschap De Schipbeek en woonde aan de Goorseweg.

Over de arrestatie van de heer Hardenberg is het volgende bekend:

Binnen de ondergrondse waren vele verzetsgroepen en organisaties actief. Sommige wisten niet van elkaars bestaan.

Na D-Day wordt er eind september, begin oktober een inlichtingendienst georganiseerd. In het rayon -de kring Wierden- worden door verschillende mensen militaire waarnemingen verricht.

J.A.Hardenberg

In Markelo worden hun bevindingen doorgegeven aan de heer Hardenberg die voor verdere doorzending zorgt. Dan vindt er in Almelo een SD overval plaats waarbij verschillende leden van de groep worden gearresteerd. Onmiddellijk worden de overige leden van de groep gewaarschuwd. Voor de heer Hardenberg uit Markelo en de heer Koopman uit Holten komt deze waarschuwing te laat.

Hij wordt gearresteerd op 10 december 1944 en sterft op 24 februari 1945 in het kamp Neuengamme, evenals de heer Koopman.

Concentratiekampen

Nazi Duitsland heeft in bezet Europa 48 concentratiekampen gevestigd. Zeven van hen, te weten: Auschwitz/Birkenau, Belzec, Chelmno, Majdanek, Treblinka, Sobibor (alle in Polen) en Maly Trostenets (Wit Rusland) waren vernietigingskampen met hun beruchte gaskamers. In deze kampen hebben alleen al ruim 3 miljoen mensen de dood gevonden.

De overige kampen waren zogenaamde verzamelkampen (o.a. Westerbork, Amersfoort) en werkkampen. Tot deze categorie behoorde Neuengamme. Het waren in principe geen vernietigingskampen maar de mensen werden hier wel vernietigd. Ze stierven door onmenselijke toestanden in de kampen, gebrek aan voedsel, epidemieën en martelingen met de dood tot gevolg. O.a. in Neuengamme (55.000), Dachau (30.000), Mauthausen (95.000), Bergen Belsen (70.000), Ravensbrück (90.000).

Neuengamme

Het kamp Neuengamme werd op 13 december 1938 geopend en op 4 mei 1945 door de Geallieerden bevrijd. Tijdens deze periode verbleven ongeveer 106.000 mensen in dit kamp. Onder deze gevangenen bevonden zich ruim 5500 Nederlanders, waaronder 661 mannen uit Putten. Van de Nederlanders hebben 600 mensen de ellende overleefd.

Tot hen die hier de dood vonden behoorden een drietal Markeloërs, te weten Jan Cornelis Romijn, Jacob Adriaan Hardenberg (zie boven) en Jacob Oost.

In een brief van de gemeente die op 8 augustus 1945 is gezonden naar het gerechtshof te Arnhem lezen wij het volgende:

Jacob Oost werd op 10 december 1894 geboren te Vledder en woonde in Markelo aan de Stationsstraat. Hij was spoorwegbeambte en als gevolg van de staking bij de spoorwegen in 1944 een verzetspleger. Hij werd op 3 januari 1945 gearresteerd te Frederiksoord waar hij was ondergedoken. Volgens een mededeling van iemand, die inmiddels ook is overleden, zou de heer Oost op 2 juli 1945 in het concentratiekamp Neuengamme bij Hamburg zijn overleden.

Jacob Oost

In het Gedenkhaus bij het kamp Neuengamme, dat ik heb bezocht, hangen metershoge witte banen van ca 1 meter breed. Hierop staan in zwarte letters alle namen van hen die in dit kamp zijn overleden. De namen van Romijn en Hardenberg komen hier op voor, doch die van Oost niet.

Tevens zijn hier vitrines waar de Dodenboeken liggen. Dit zijn dictaatschriften waarin nauwkeurig werd bijgehouden wie er die dag gestorven was.

Dodenboek

Bij dit Gedenkhaus is buiten in het open gedeelte een grote gedenkzuil geplaatst en een beeld 'Der sterbende Häftling'. Langs het pad naar deze zuil zijn tegels gelegd met op elke tegel de naam van het land waar de gevangenen vandaan kwamen.

In het kamp staat aan het begin het gebouw waarin de SS woonde en waar de administratie was ondergebracht. Hier bevindt zich nu het documentatiecentrum. Door zeer welwillende medewerkers kreeg ik antwoord op al mijn vragen en uitdraaien uit de computer. Hieruit blijkt weer hoe grondig de Duitsers tewerk gingen.

want zelfs de ouders van de gevangenen zijn hierop te vinden. De barakken die in dit kamp waren zijn afgebroken tot op ca.40 cm boven de grond. Hierin is alle puin gestort. Men kan dus nog precies zien waar de barakken stonden en waarvoor ze dienden.

Zo is er één barak waar door een arts uit Berlijn experimenten werden uitgevoerd op joodse kinderen. Een dag voordat de Amerikanen kwamen om het kamp te bevrijden, zijn deze kinderen door de SS doodgeschoten.

Hoewel er officieel in dit kamp geen gaskamers waren zijn er twee keer een groep Russische krijgsgevangenen vergast door ze in een bunker op te sluiten en daarna gas naar binnen te laten stromen. Wel was er een crematorium voor hen die gestorven waren.

De barakken die in dit kamp waren zijn afgebroken tot op ca. 40 cm boven de grond. Hierin is alle puin gestort.

Ellende

Uit de weinige verhalen van hen die het kamp Neuengamme overleefd hebben, komen de gruwelijkheden die daar gepleegd zijn naar voren. Gevangenen hebben hun eigen urine gedronken. Ze kropen in een hoekje om te sterven. Er waren er die vloekten, baden, jammerden of gek werden. Ze waren allemaal gelijken, naakt, kaal geschoren, uitgescholden, geslagen, gemarteld, gebeten, geschopt, uitgehongerd en gedood.

Gevangenen werden vaak midden in de nacht uit bed gehaald voor strafappel. Hiervoor moesten ze urenlang, vaak naakt, buiten in de kou staan. Velen zijn gestorven door tal van oorzaken,

o.a. ophanging, dood schieten, besmettelijke ziektes en ondervoeding. Er is echter maar een naam voor de doodsoorzaak: "Nazisme."

Een verhaal dat mij diep heeft getroffen gaat over Kerstavond 24 december 1944. De overlevende van dit kamp Jan van der Vliet vertelt er later over:

"Op de appelplaats werd het aloude lied Stille nacht, heilige nacht gezongen. Een Hongaarse Jood, een musicus, speelde op onvergetelijke wijze de melodie op zijn viool en de duizenden mannen zongen: O, kerstnacht schoner dan de dagen, hoe kan Herodes 't licht verdragen... Dit geluk was maar van korte duur, want na de eerste twee regels werden deze mannen opgeschrikt door pistoolschoten en gebrul van dozijnen bloedhonden die razend van de kennel kwamen aanstormen. De paniek laat zich dan ook met geen woorden weergeven. Onder de woedende aanvallen van de honden en het honend lachen van de SS trachtte een ieder zich een weg te vinden naar de barak waar hij thuis hoorde. Ouderen stortten neer en werden doodgelopen door duizenden voeten..."

Het is niet te achterhalen of de drie Markeloërs daar ook bij zijn geweest. De appelplaats waar dit bovenstaande zich afspeelde, is nog intact.

The image shows a document titled "MEGAHIDA (2)" with a list of entries. The entries appear to be names followed by dates and possibly other identifiers. The text is very small and difficult to read, but some legible parts include:

- MEGAHIDA (2)
- 1944
- 1945
- 1946
- 1947
- 1948
- 1949
- 1950
- 1951
- 1952
- 1953
- 1954
- 1955
- 1956
- 1957
- 1958
- 1959
- 1960
- 1961
- 1962
- 1963
- 1964
- 1965
- 1966
- 1967
- 1968
- 1969
- 1970
- 1971
- 1972
- 1973
- 1974
- 1975
- 1976
- 1977
- 1978
- 1979
- 1980
- 1981
- 1982
- 1983
- 1984
- 1985
- 1986
- 1987
- 1988
- 1989
- 1990
- 1991
- 1992
- 1993
- 1994
- 1995
- 1996
- 1997
- 1998
- 1999
- 2000
- 2001
- 2002
- 2003
- 2004
- 2005
- 2006
- 2007
- 2008
- 2009
- 2010
- 2011
- 2012
- 2013
- 2014
- 2015
- 2016
- 2017
- 2018
- 2019
- 2020
- 2021
- 2022
- 2023
- 2024
- 2025

Op 23 maart 1945 heeft de toenmalige burgemeester van Markelo een brief gezonden: An das Krankenlazarett Neuengamme. Hierin heeft hij gevraagd om toezending van de persoonlijke bezittingen van de heer Romijn. Die bezittingen zijn inderdaad

teruggekomen, ook zijn trouwring. De dochter Suze heeft van deze trouwring en van die van haar moeder, een hangertje laten maken dat zij dagelijks om haar hals draagt.

Op 18 mei 1946 vond er een proces plaats waarin de kampbeulen werden berecht. Veertien aangeklaagden werden schuldig bevonden, waarvan er elf werden opgehangen.

Wij begonnen dit verhaal met het waarom van de herdenking op 4 mei. Opdat wij niet vergeten. Wie een concentratiekamp heeft bezocht, of de verhalen van overlevenden heeft gelezen over wat er gebeurd is, opnieuw weer kan gebeuren, weet waarom wij moeten herdenken. Zo ook de Belgische dichteres Ina Staberg die de gedichtenbundel schreef “Neuengamme – ik kwam terug.”

*Ik kwam terug van Neuengamme
en kon niet meer spreken
van pijn
om wat de mens
de mens heeft aangedaan*

*Het beeld 'Der sterbende Häftling'
De stervende gevangene*

GJL

Neuengamme (literatuur)

Madelon de Keizer: Putten, de razia en de herinnering
Madelon de Keizer, Gerjan van Setten en Evert Werkman: Dat kan ons niet gebeuren. Het dagelijkse leven in de Tweede Wereldoorlog.
Dr. Judith Schuyf: Nederlanders in Neuengamme
Coen Hilbrink: De Ondergrondse
Russell Miller en de redactie van Time-Life boeken: De verzetsbewegingen
Coen Hilbrink: De Illegalen
Ludo van Eck: Het boek der kampen

Luchtoorlog boven Markelo tijdens WOII

Wanneer we in Markelo de algemene begraafplaats oplopen, zien we direct links een klein ereveld waar 17 eenvoudige grafstenen ons herinneren aan evenzoveel geallieerde militairen die tijdens de Tweede Wereldoorlog als de bemanning van drie bommenwerpers in Markelo zijn neergestort en overleden. Hieronder de namen van deze militairen die hun nog jonge leven gaven om ons land te bevrijden van de Duitse bezetter:

Datum van overlijden: 1-3-1943

Kelly, Denis. Sergeant (Air Gnr.), Engeland	Rij A, Graf 1
Watts, Stanley Langford Comway. Flight Serg. (Flt Engr), Engeland	Rij A, Graf 2
Sankey, Thomas Neville. Flight Sergeant (Air Gnr), Engeland	Rij A, Graf 3
Slovan, George Sarsfield. Flight Sergeant, 23 jr, Australie	Rij A, Graf 4
Elliott, Peter Campbell. Squadron Leader (Pilot), Engeland	Rij A, Graf 5

Datum van overlijden: 24-5-1943

Pierpoint, Harry. Sergeant (Air Gnr), 27 jr, Engeland	Rij B, Graf 6
Mounsey, William Norman. Flying Officer (Pilot), Engeland	Rij B, Graf 7
Legg, Kennet George. Sergeant (Air Gnr), Engeland	Rij B, Graf 8
Miller, Robert Sydney George. Serg. (W.Opp/Air Gnr)Nw Zeeland	Rij B, Graf 9
Whitaker, William Butler. Flying Officer (Nav) 22 jr. Engeland	Rij B, Graf 10

Datum van overlijden: 23-6-1943

Shaw, Kenneth Fazackerley. Serg. (Air Gnr), 22 jr, Engeland	Rij C, Graf 11/12
Cameron, Gibson. Sergeant (Air Gnr), 23 jr, Engeland	Rij C, Graf 11/12
Burbidge, Kenneth Alfred. Flight Serg. (Pilot), 22 jr, Nw. Zeeland	Rij C, Graf 13
McEwin, Andrew James. Flight Serg.(W.Opp), 25 jr, Nw. Zeeland	Rij C, Graf 14
Lockey, George. Sergeant (Flt Engr), Engeland	Rij C, Graf 15
Martin, Donald Ernest. Flight Serg. (W.Opp), 26 jr, Nw. Zeeland	Rij C, Graf 16
Wilcockson, Walter Frederick. Flight Serg. (Nav), 34 jr, Nw. Zeeland	Rij C, Graf 17

N.B.: Graf 11 en 12 zijn, i.v.m. niet identificeerbaarheid, gezamenlijke graven.

Crash op 1-3-1943

In de nacht van 1 op 2 maart 1943 (00.45 uur) stortte, tijdens de raid op Berlijn, een bommenwerper neer aan de Stokkumerweg, nabij de boerderij Kooymans, Tichelweg 5. (In de hoek van de Tichelweg en de Stokkumerweg). Dit toestel, de Halifax BII W7877 TL-O, was om 18.24 uur (Engelse tijd) vanaf vliegbasis Graveley opgestegen. Het behoorde tot het 35^e squadron, dat deel uitmaakte van de Pathfinder Force en werd gevlogen door Squadron-Leader Peter C. Elliott, die was be-

giftigd met het Distinguished Flying Cross (D.F.C.), een hoge onderscheiding voor vliegers. De Pathfinder Force was een soort elitegroep die bij grootscheepse aanvallen voor de hoofdmacht uitstevende en het aanvalsobject met doel-markeerders verlichtte.

Hoewel de bommenwerpers in de regel in formatie hun opdrachten uitvoerden, waren de machines die, omdat ze door vijandelijk vuur waren getroffen, niet in staat waren hun plaats in de formatie te behouden, gedoemd om op eigen gelegenheid hun thuisbasis terug te vinden.

De Halifax was echter zodanig geraakt door een Duitse nachtjager, bemand met piloot Geiger, dat het in Stokkum neerstortte, waarbij jammer genoeg de hoogst geheime boordradar bijna ongeschonden in Duitse handen viel. De rest van het vliegtuig versplinterde volledig; de stukken van het vliegtuig en de bemanning hingen in de boomtakken. Eén van de motoren kwam wel 500 meter verderop terecht.

Slechts één man, navigator Flight Sergeant G.C.H. Schandler, overleefde de ramp. Hij werd door de Duitsers gevangen genomen en belandde in het kamp Kopemikus. De overige zes inzittenden kwamen om het leven. Vijf mannen konden worden geïdentificeerd aan de hand van portefeuille-inhoud en zakboekjes; de bommenrichter Sergeant R.V. Ledger werd als vermist aangemerkt. Vermoedelijk zijn zijn stoffelijke resten ongemerkt terechtgekomen in de overige vijf kisten.

Bij de begrafenis werden de kisten door de buurtbewoners van de Stokkumerweg gedragen, de Duitsers waren aanwezig met een vuurpeleton bestaande uit 4 man om een eresaluut te brengen en diverse hoogwaardigheidsbekleders, waaronder burgemeester Korthals Altes, betoonden door hun aanwezigheid hun medeleven.

Crash 24-5-1943

De slag om het Roergebied was nog steeds in volle gang. Op die dag vloog een aanvalsmacht van niet minder dan 826 bommenwerpers naar Dortmund. Hiervan keerden 38 machines niet naar de thuisbases terug. De Duitse nachtjagers waren weer danig actief geweest. Eén van de bommenwerpers die neerstortte was een Lancaster van het 12e Squadron. Dit was de PH-M van Flight Officer William Norman Mounsey. Hij was opgestegen

*Boer Vosman (midden) begroet in 1992 de oud-vliegers **Albert Dews** (L) en **Walter Jowett** (R).*

van de vliegbasis Wickenby, maar werd onderweg door de Duitse vlieger Geiger opgemerkt en op 6000 meter hoogte neergeschoten. Het vliegtuig stortte neer aan de Witterietsweg, nabij de boerderij van de familie Stegeman. Vijf bemanningsleden kwamen om het leven, slechts de bommenrichter Sergeant Albert Dews en Sergeant Walter B. Jowett wisten de catastrofe te overleven. Dews landde met zijn parachute ongeveer op de plek waar nu het parkeerterrein bij het wegrestaurant aan de A-1 ligt, en werd daar opgevangen door de familie Vosman, terwijl Jowett richting Markelo landde. Beiden werden gevangen genomen. Dews werd naar Heidekrug getransporteerd, terwijl Jowett naar Kopernikus werd gebracht. Beiden zijn in 1992 en 1998 terug geweest in Markelo om de crashplaats, de parachutelandsingsplaats en de graven van de omgekomen collega's te bezoeken.

Jowett heeft later de ervaringen van die dag op schrift gesteld: *“Nadat we onze bommenlast boven Dortmund hadden gelost, gingen we op terugreis naar Engeland. Plotseling werden we omringd door verblindend licht. De Duisters op de grond was*

het gelukt om ons in hun zoeklichten te vangen. Onze piloot probeerde in een duikvlucht aan de lichten te ontkomen. Na een paar minuten konden we weer ademhalen, maar de piloot bleef als versteend zitten, waarop ik over de schouders van de piloot leunde en het toestel weer aan het klimmen kreeg. Het volgende moment was de piloot weer bij kennis en nam het stuur weer over. Een uur later zag ik plotseling een Messerschmidt onder ons van stuurboord naar bakboord vliegen; tot m'n grote teleurstelling gaf de piloot geen instructies om te schieten. Binnen een paar seconden doorboorde een regen van 20 mm granaten de brandstoftank. Ik wist dat we slechts enkele seconden hadden om het vliegtuig te verlaten. Slechts ik en bommenrichter Dewes konden op tijd springen. Toen ik naar buiten viel, voelde ik een sterke ruk en raakte buiten bewustzijn. De koele lucht bracht me weer bij en het eerste waar ik aan moest denken, was een fiets die ik de vorige avond had geleend en nog niet had teruggebracht! Mijn volgende probleem was te ontdekken of ik in Nederland of in Duitsland terecht zou komen. Even later maakte ik een prima landing midden tussen de koeien. De kogels uit het brandende wrak vlogen overal naar toe. Niemand te zien, dus ik er vandoor en na ongeveer anderhalve kilometer kon ik me in de begroeiing verschuilen. Daarna viel ik in slaap. In de ochtend werd ik wakker door gekwebbel van kinderen die voorbij liepen. Ze spraken geen Duits, dus alles was in orde. Ik kwam bij een huisje en de bewoners lieten me binnen en gaven me te eten. Helaas konden we geen woord met elkaar praten en ik vertrok maar weer. Terwijl ik door een klein dorp trok (Markelo), er was weinig te zien, vroeg ik me af met wie of wat ik contact moest gaan zoeken, om weer in Engeland terug te kunnen keren. Ik liep een heuvel op met akkers (Bergweg) en na een kleine kilometer hoorde ik een stem achter mij: "For you my friend the war is over!" Toen ik omkeek zag ik een Nederlandse politieagent die een pistool op mij gericht hield. Hij was per fiets stiekem naderbij geslopen, waardoor de man me totaal verraste. Hij nam me mee naar zijn huis en belde de Luftwaffe !"

Rechts de geridderde Duitse vlieger Geiger tijdens de ceremonie op vliegveld Twente op 22 mei 1943.

Frappant is dat zowel de crash van 1 maart als van 24 mei werd veroorzaakt door de Duitse vlieger Lt. August Geiger, een zeer succesvolle nachtjager, die op vliegveld Twente was gelegerd en daar op 22 mei was onderscheiden met het Ritterkreuz, omdat hij toen al 26 bommenwerpers had afgeschoten, waarvan 5 in één nacht (er bestaat een uitgebreide fotoreportage van deze ceremonie). Hij zou het einde van de oorlog echter niet halen. In de nacht van 29 op 30 september 1943, hij had toen al 54 vliegtuigen neergeschoten, verloor hij een gevecht met een Engelse jager boven het IJsselmeer. Hij landde met een geopende parachute in het water, maar was, toen men hem per boot bereikte, door de kou bevangen en overleden.

Crash 23-6-1943

Dit was de nacht waarin Mülheim in Duitsland het doelwit werd van 557 bommenwerpers. Hiervan keerden 35 stuks niet terug op hun bases. Eén van de deelnemers aan deze raid was de Stirling Mk.I EF399 AA-O van het 75e RNZAF (Royal New Zealand Air Force) Squadron. De machine was om 23.37 uur

(Engelse tijd) opgestegen van New Market in Engeland. Boven Nederland werd de 4-motorige bommenwerper door FLAK (Flug Abweher Kanone) getroffen en nog voor ze haar bommen

.had kunnen afwerpen schoot de Duitse vlieger Egmont Prinz zur Lippe Weissenfeld (hij werd op 1 juni 1943 commandant op de vliegbasis Twente en had toen al 39 overwinningen op z'n naam staan) in zijn Messerschmidt het toestel op 4300 meter hoogte definitief in de vlammen. Vele Markelose ooggetuigen zagen de brandende machine al dalend en rondcirkelend boven de Markeloseberg en de Roosdomsweg haar staart verliezen en om plm. 03.00 uur neerstorten op een akker tussen de boerderijen Vedderts (Traasweg 2) en Kevelham (Roosdomsweg 28). Door de klap sloeg het vliegtuig uit elkaar en lagen de brokstukken her en der verspreid, evenals de ongelukkige bemanningsleden.

Een deel van de bemanning van de bij Vedderts neergestorte bommenwerper. links voor Wilcockson en rechts voor McEwin.

den. De gehele 7-koppige bemanning kwam jammerlijk om het leven. De piloot en zijn navigator zijn levend verbrand in de cockpit. Drie bemanningsleden werden in de nabije omgeving gevonden. De overige twee werden pas de volgende dag, enkele honderden meters verderop in de bossen op de Kattenberg, gevonden. Na de crash werd de omgeving direct door de Duitsers

afgezet en werden de wrakstukken met nog 3 fosforbommen geborgen en afgevoerd. Later zijn door boer Vedders (Endeman) tijdens het ploegen nog vele fragmenten gevonden alsmede het staartwiel, dat hij later gebruikte onder de melkkar.

Na de oorlog hebben Mevr. M. Voorderman en later Mevr. D. Scholman gecorrespondeerd met nabestaanden in Nieuw Zeeland, waarvan ook enkelen de laatste rustplaats in Markelo hebben bezocht. Ook de ambassadeur van Nieuw Zeeland heeft, samen met Freek en Dineke Scholman, de graven bezocht.

Op 23 juni 2008, precies 65 jaar na de crash, werd door de Nieuw Zeelandse ambassadeur Rachel Fryde, op de plek waar het vliegtuig was neergekomen, een monument onthuld. Het betreft een Hercules Bristol stermotor afkomstig uit een identieke RAF Stirling, die in 2003 werd opgegraven in Opmeer. De onthulling van dit vliegtuigmonument met het

David Payton, ambassadeur van Nieuw Zeeland bezoekt, samen met Dineke en Freek Scholman, de graven.

Onthulling van het vliegtuigmonument, nabij de Traasweg / Roosdomsweg, op 23 juni 2008. v.l.n.r.: gedeputeerde Jansen, Ambassadeur Fry, echtpaar Wilcockson, captain R. Sanchez. Op de achtergrond burgemeester Kok en Benny Schreurs de initiatiefnemer en organisator van het geheel.

randgebeuren werd een indrukwekkende gebeurtenis die o.a. werd bijgewoond door een zoon van een der gesneuvelde vliegers, de Nieuw Zeelandse ambassadeur, captain R. Sanchez van de Britse ambassade, gedeputeerde Jansen, burgemeester Kok, verschillende andere hoogwaardigheidsbekleders, buurtgenoten en andere belangstellenden. Ian Wilcockson, de zoon van één der omgekomen vliegers kreeg van burens van de crash-plaats enkele voorwerpen aangeboden die nabij de crash-plaats waren gevonden en sindsdien waren bewaard gebleven. De graven van de 17 omgekomen vliegers zijn geadopteerd door de Markelose basisscholen, die er elk jaar tijdens Nationale dodenherdenking op 4 mei bloemen neerleggen.

Crash 10-10-1943

In deze nacht raakte een Amerikaans vliegtuig door technische problemen in moeilijkheden. Het grootste deel van de bemanning landde per parachute op de Holtense Borkeld en werd aldaar door de Duitsers gevangen genomen. Bommenrichter

Lilley bleef met z'n parachute aan het toestel haken en vloog een gewisse dood tegemoet. De navigator Arthur J. Horning landde in Elsen en wist aan de Duitsers te ontsnappen. In 1984 was hij weer op bezoek in Markelo. De piloot vloog met het toestel door tot nabij Apeldoorn waar hij een geslaagde noodlanding maakte.

Crash op 26-3-1945

Nabij de Luchtendijk, dicht bij Bouwhuis aan de Schipbeek, stortte vlak voor de bevrijding, op 26 maart 1945, een geallieerd jachtvliegtuig neer. Een zogenaamde JABO met slechts één persoon als bemanning. Het was F. Roberts, W/O No: 1349781, 341 Squadron RAF BLA. Omdat de Duitsers door andere besognes niet zo snel ter plaatse waren, kregen buurtbewoners en de ondergrondse de kans om de vlieger in veiligheid te brengen. Hij werd ondergebracht bij de familie J.H. Schottink in het Stokkumerbroek. Daar verbleef hij tot 8 april 1945 toen hij door de Canadese bevrijders werd overgenomen en naar Lochem werd vervoerd.

Van de Duitse jagers, de Messerschmitts, die het de geallieerde bommenwerpers zo lastig maakten, zijn er ook enkele in Markelo neergekomen. Hierbij vielen echter geen dodelijke slachtoffers, wel zwaargewonden. Voor zover ik me nu herinner stortte er één neer in het Westerflieër nabij de Viersprong, waarbij de piloot landde op de kanaalwal. Ook bij Platerink in het Markelosebroek kwam er één neer. De jager die nabij Nijkamp (Diekerman) aan de Larenseweg neerkwam was zwaargewond en werd door B.J. Nijkamp (Reind) met paard en wagen naar het ziekenhuis in Deventer gebracht. De vering van de wagen was zodanig dat de Duitser het uitgilde van de pijn. Nijkamp reageerde daarop met de opmerking: "Stille ma mie'n jong, ie kriegt wal 'n niej vlee gmachientje."

In totaal vonden er tijdens de Tweede Wereldoorlog boven Oost-Overijssel ruim 300 crashes plaats, waarbij in totaal ruim 470 personen verongelukten en ruim 30 werden vermist.
J.S.

1934 Een jaar vol initiatieven

Volgend jaar viert “De Fanfare” en de “Folkloristische Vereniging” samen hun 75 jarig jubileum. Reden om hier alvast op vooruit te lopen in een zoektocht naar hun ontstaan. Hierbij blijkt, dat meer nieuwe ontwikkelingen in dat jaar in Markelo in gang zijn gezet. Vele uren leesplezier in “Het Dagblad van het Oosten” en het “Tweentsch Zondagsblad” geven een interessante kijk in het Markelose gemeenschapsleven van toen. Wij hebben hierbij de spelling aangehouden zoals die toen gebruikelijk was. Behalve bijzonderheden over de geboorte van beide bovenstaande verenigingen willen we in dit artikel ook de andere initiatieven belichten.

Een ijsbaan

De winter 1933-34 is er één met veel ijs en sneeuw. Op de Schipbeek kan volop worden geschaatst al wordt de pret regelmatig bedorven door de overvloedige sneeuwval. De eigenaar van het Stationskoffiehuis in Stokkum weet een oplossing. Op 17 januari vermeldt de krant: *“We vernemen dat door den heer B.J. Smit plannen zijn gemaakt voor het aanleggen van een ijsbaan bij zijn huis, nabij het station. Het benodigde grondwerk daarvoor zal reeds deze week worden aanbesteed.”* Al wordt er wel een aantal jaren op geschaatst, de baan is geen lang leven beschoren. Na een ijsbaanloos tijdperk wordt in 1960 de huidige ijsbaan geopend.

De motorclub viert feest

Dat nieuwe verschijnselen ook tot verwarring kunnen leiden blijkt uit het volgende verslag van een feestavond van “Ons Genoegen” in Hotel Wissink: *“Verschillende attracties verhoogden de feestvreugde, waarvan we als nieuw voor Markelo noemen het wielrennen op een homo-trainer, waarop onze plaatsgenoot de 15-jarige H.J.Hargeerds het bracht tot ruim 65 K.M. per uur.”*

Riolering

Er wordt begonnen met de aanleg van de riolering vanaf het

“Venneken” tot aan de Roosdomsweg. *‘deze rioleering zal een enorme verbetering beteekenen wat stankverspreiding annex hygiëne betreft, terwijl mede hierdoor een verkeersverbetering tot stand komt, daar het langs den Stationsweg loopende vrij diepe gedeelte van de huidige leiding nu ingepolderd kan worden.’* De kosten worden gedragen door de Zuivelfabriek, gebr. Klumpers en slager W. Dollekamp *“die het afvalwater hunner bedrijven loozen op bedoelde leiding.”* Gemeente, waterschap en *“alle aangelanden hebben de op hun rustende verplichtingen op zich genomen.”*

De poesentrêder verdwijnt

Onder deze kop wordt in februari vermeldt dat in de kerk de nieuwe tijd zich aandient.

“Sinds menschenheugenis en reeds lang daarvoor was voor de bespeling van het orgel in de kerk niet alleen een organist noodig, doch even onmisbaar was de orgeltrapper of wel op z'n echt oud Markelo's uitgedrukt de poesentrêder. Gisteren voor het eerst was de hulp van de laatste overbodig, doordat de Kerkeraad een electrischen ventilator heeft laten plaatsen, die het werk van de poesentrêder heeft overgenomen, waarmee een eeuwenoud baantje heeft moeten wijken voor het moderne. De ventilator, die uitstekend voldeed, is geplaatst door de fa. F. Leicher en Zn. te Lochem.”

Electrificatie Stokkumerbroek

In café Smit bij het station in Markelo wordt een vergadering gehouden waar de burgemeester en de monteur van het electrisch bedrijf de bewoners rond het station en het Stokkumerbroek voorlichting geven over aansluiting op het electriciteitsnet.

“Een gedeelte van het aanwezige publiek was voor aansluiting, terwijl een ander deel de noodige reserve in acht meende te moeten nemen.” Er zijn zeker 30 gegadigden. Probleem is echter dat *“de percelen erg ver uit elkaar zijn gelegen.”* Aansluiting van alle voorstanders wordt vooralsnog te kostbaar en de Gemeenteraad besluit vervolgens aansluiting te beperken tot 6 percelen rond het station. Wel wordt B en W gemachtigd alvast een 1700 m. lange kabel te kopen om aansluiting van de andere percelen in de toekomst mogelijk te maken.

Zendingskrans

In diezelfde maand schrijft de krant, dat op 21 februari “*Op initiatief van mevr. Schellenberg alhier met aanvankelijk 12 leden is opgericht een Zendingskrans, die zich ten doel stelt in het belang van de Zending werkzaam te zijn.*” Naast het inzamelen van geld door de verkoop van handwerken wordt ook voorlichting belangrijk geacht. Zo is er in mei een eerste bijeenkomst waar “*de bekende zendelinge mevr. Boudt vertelt – met lichtbeelden – over haar zendingswerk onder de stammen in de overzeesche gewesten.*”

Wegenverbetering

De gemeente start een omvangrijk plan om wegen in het dorp te verbreden en verharden. In de raadsvergadering van maart worden de plannen toegelicht.

Naamgeving Taets van Amerongenstraat door Burgemeester Korthals Altes

Dank zij de volle medewerking van de langs gelegen eigenaren, die (wel is waar tegen vergoeding van hekwerk, afrastering etc.) gratis hunne gronden, benoodigd voor verbreding van deze wegen afstaan. Achtereenvolgens heeft men al verbeeterd den Stationsweg, Wiemerinkhoek, Bergstraat terwijl men bezig is met de Molenstraat en Dorpsstraat. De sintelverharding van de Bergweg nadert z'n voltooiing.” Ook de Rijssenseweg krijgt een

nieuwe verharding en bij deze gelegenheid krijgt het begin ervan een nieuwe naam: Taets van Amerongenstraat.

Revolutionair is de verharding van de Stationsstraat. Er zou namelijk “asfaltbeton” worden aangebracht. Sommige raadsleden stonden slechts met moeite voor omdat asfaltering f 100 duurder was dan de overal gebruikte klinkers. Bovendien was één raadslid van mening dat asfaltering uit den boze was: *“in Markelo woont toch een stratenmaker!”* Op 22 augustus leest Markelo: *“In een minimum van tijd is door de Bitumen-Weg Mij. een gedeelte van de Stationsstraat in een prachtige en naar men zegt onverwoestbaren rijweg herschapen. Maandagmorgen werd begonnen en Maandagavond was de weg, die een sieraad voor de buurt betekent, klaar.”*

Twente-Rijnkanaal

Op 7 mei wordt het Twente-Rijnkanaal vanaf Lochem tot haven Markelo voor de scheepvaart opengesteld en maandag 14 mei vindt de officiële opening plaats van de haven. *“Wat in het verleden wel niemand gedroomd zal hebben is, dat Markelo een haven gekregen heeft, (...) die prachtig is gelegen op circa 4 K.M. afstand van dit schoone dorp met de mooie natuurtafereelen en z'n uitstekende toegangswegen.”* Vele genodigden wonen de opening bij. Burgemeester Korthals Altes spreekt de hoop uit *“dat deze haven leven en vertier zal beteekenen voor Markelo, al is de tijd thans niet gunstig. Markelo heeft echter niet de illusie een industriplaats te worden met een woud van schoorstenen.”*

Nog in diezelfde week is in de haven het eerste schip *“van vreemde nationaliteit binnen gelooopen en aan den steiger gemeerd. Het schip is afkomstig uit Yvoir (België) genaamd “Toxandre” en geladen met steenslag.”* In de loop van het jaar wordt gemeld dat het *“doorlopend een heele bedrijvigheid is. Niet alleen voor onze plaats, doch zelfs Hengelo en Enschede, Rijssen, Almelo etc. komen met grote aanhang- en kraanwagens hun goederen hier lossen en laden.”*

Pleziertocht

Spoedig verschijnt een advertentie met de uitnodiging een pleziertocht te maken met bestemming Dieren. *“We twijfelen niet of velen zullen van deze gelegenheid gebruik maken om kennis te ma ken met de genoegens die zo’n groote plezierboot biedt.”* Zondagmorgen 12 augustus vindt de tocht plaats. *“Al vroeg reeds was er aan de haven een heele bedrijvigheid. Een 110-tal boerinnen en boeren, burgeressen en burgers, alle gestoken in hun Zondagsche pakje vertrokken om ruim half acht met het goed ingerichte pleziervaarttuig onder de tonen van een lustig nummertje muziek.”*

Na een geslaagde dag eindigt de tocht in een drama. *“Vlak bij de haven van Markelo, juist voor het aanleggen, is de ongehuwde brievenbesteller G.J.Leverink over boord gevallen en jammerlijk verdronken. Men weet niet hoe dit ongeluk precies in zijn werk is gegaan.”*

De eerste dansgroep

De geschiedenis van de “Folkoristische vereniging” begint eigenlijk in 1931 als op een provinciale bijeenkomst voor plattelandsjongeren-organisaties in Delden ook de “Boerendochtersvereniging” uit Markelo wordt uitgenodigd.

Trui Meengs, Hanna Vedders, Dina Nijland, Dientje Hartgerink, Mina Zwiers, Arendina Lammertink, Dika Zwiers(?) en Trui Bode

Voorwaarde voor deelname is het verzorgen van een optreden. Een 8-tal leden van deze bond besluiten deel te nemen en voor deze gelegenheid op te treden met een aantal Markelose boerendansen. De groep, bestaande uit: Arendina Lammertink, Mina Zwiers, Hanna Vedders, Dina Nijland, Trui Meengs, Trui Bode, Dientje Hartgerink (?) en Dika Zwiers (?), neemt haar taak zeer serieus en zorgt voor het klapstuk van de avond. De roem verspreidt zich en bij verschillende gelegenheden in de regio en waarschijnlijk ook daarbuiten wordt opgetreden.

Koninginnedag 1932

Op uitnodiging van de Oranjevereniging uit Apeldoorn zal door een groep Markeloërs een boerenbruiloft worden opgevoerd ter gelegenheid van de 52^e verjaardag van koningin Wilhelmina. De vereniging "Volksfeest" zet zich in voor de organisatie. *"Er is een kostenberekening opgemaakt en naar Apeldoorn gezonden, waarop nader bericht wordt ingewacht."* De zaak wordt onder de bezielende leiding van Mevr. Meengs-Heilersig bijna professioneel opgezet en er worden veel authentieke elementen in verwerkt. *"Ruim 80 Markeloërs zullen deelnemen met o.m. een tiental echte ouderwetse bruiloftwagens. Op het feestterrein zal zelfs een "lös hoes" worden opgebouwd. 's Avonds zullen door de Markeloërs ouderwetse boerendansen worden uitgevoerd."* De muzikale begeleiding wordt verzorgd door Albert Nijenhuis, die in het rijke bezit is van een harmonica en er bovendien goed op kan spelen. Bij het vertrek naar Apeldoorn schrijft de krant: *"'t Was een schitterende groep, die in hun ouderwetse kleren in de reiswagens stapte. Ze zullen ook in Apeldoorn veel bekijks hebben."* De opvoering wordt een ongekend succes. In het weekblad "Van eigen Erf" van 16 september 1932 zijn vele pagina's gewijd aan het prachtige schouwspel rond het bruidspaar Mannus Alink (Hermannus Klein Nagelvoort) en Hanna van Aorend (Hanna Meenderink). Markelo heeft met dit optreden ook landelijk grote indruk gemaakt en waarschijnlijk dankzij het succes wordt er begin 1934 een uitnodiging ontvangen om op te treden in Rotterdam. Dokter Wanrooy en mevr. H.H. Meengs – Heilersig nemen dan het ini-

tiatief een groep mensen bij elkaar te roepen om de mogelijkheden tot deelname te bespreken.

Oprichting

De notulen van deze bijeenkomst vertellen ons het volgende: *“Op 29 mei 1934 werd een vergadering gehouden ten huize van Mevrouw Meengs. Er was een schrijven gekomen om deel te nemen aan een feest te Rotterdam't welk begin Juli zou worden gehouden en waarvan Reis en verblijfkosten zouden worden vergoed. Besloten werd hieraan deel te nemen.”*

Een der leden stelde voor om van de dansclup een vereeniging op te richten waartoe werd besloten. Besloten werd dat de vereeniging de naam zou dragen van Folkloristische Vereeniging Markelo. Tot voorzitter werd benoemd H.J.Odink, tot Penmeester J.W.Leunk en Secreteresse Hanna Meenderink. Eere voorzitter Docter Wanrooy. Eere lid Mevrouw Meengs-Heilersig.

Opvoering boerenbruiloft in Apeldoorn

In augustus schrijft de krant over dit optreden: *“Onder leiding van den bekenden dansmeester de heer de Rooy uit Gorssel met de onafscheidelijke harmonicaspelers Stoelhorst en Eggink uit*

Laren zullen de Boerendansers deelnemen aan de groote feesten te Rotterdam."

Jong en nog geen geld

De volgende vergadering is op 25 september in café De Haverkamp en geeft ons een kijkje in de financiële problemen waarmee een nog zo jonge vereniging te maken krijgt. *"Aan de orde wordt gesteld het eenige agendapunt: Bezoek der Wierdensche Muziekvereniging aan Markelo."*

Men heeft het plan opgevat voor een liefdadigheidsavond met muziek, boerendansen en voordrachten. Na afloop zal er bal zijn o.l.v. De Rooy, met muzikale medewerking van Stoelhorst en Eggink. *"De netto-opbrengst is bestemd voor een liefdadigheidsvereniging alhier. Mevr. Meengs vindt het jammer dat in Markelo geen muziekvereniging bestaat anders zou het batig saldo daarvoor zijn aan te wenden."*

Voornaamste punt in deze vergadering zijn de kosten, die dit bezoek met zich meebrengt en die de vereniging niet kan dragen. *"De kosten dienen te worden gedekt uit de kas en niet uit de zak der leden."*

De Wierdenaren zullen voor eigen rekening moeten komen en *"de uitvoering kan het beste worden gegeven bij Tante Mina (Leunk, Het Wapen van Markelo), daar deze over een vast tooneel beschikt."* De vergadering vindt dat ze dan ook mooi de balmuziek kan betalen. Er wordt uitgebreid gesteggeld of er al dan niet entree moet worden geheven - f 0,25 of f 0,50 - en of alle Wierdense bezoekers moeten worden getrakteerd of alleen de muzikanten.

"Omdat een muziekuitsvoering meestal zoo is afgeloopen" zullen er na afloop een paar sketches worden opgevoerd: *"De 4 vroolijke boertjes"* en *"De klucht van de waskuip."* Ook wordt er een krentenbrood verlost.

ONDANKS DEZE FINANCIËLE PROBLEMEN kijkt men toch al vol goede moed vooruit, want er wordt besloten om in 1935 deel te nemen aan een Twentse folkoredag. Het Markelose organisatietalent komt hier al om de hoek kijken als in de vergadering wordt gevraagd *"of deze dag niet in Markelo kan worden gehouden."*

Nog meer kosten

Op 18 oktober wordt in de huishoudschool nogmaals een vergadering aan het bezoek van de Wierdenaren besteed. Inmiddels is duidelijk geworden dat de muzikanten de buskosten (f 20,=) vergoed willen hebben en *“Op een schrijven van Wierden of dames van leden van de muziek ook entree moeten betalen, zal bevestigend worden beantwoord, hetwelk door de leden nootzakelijk wordt geacht.”* Bij de rondvraag deelt de voorzitter mee: *“dat de bussen ongeveer f 20 zullen kosten, de muziek van Egink en Stoelhorst f 8 en de Rooi f 5 zoodat alles te samen wel op ongeveer f 50 zal komen.”*

Gebrek aan dames

In het oprichtingsjaar zijn er aanvankelijk te weinig damesleden. Er zal worden getracht *“een paar leden van de bond van Oudleerlingen der huishoudschool er bij te krijgen, nadat eerst de verloofden der dansers zijn gevraagd.”* Probleem hierbij is dat *“alleen boerenmeisjes hiervoor in aanmerking kwamen daar bij de oprichting was besloten dat de Folkloristische Vereeniging enkel uit leden zou bestaan uit de boerenstand uitgezonderd die bij de oprichting lid waren geworden.”*

Zo start de Folkloristische Vereeniging Markelo als één van de eerste in ons land. Ze zal zich ontwikkelen tot een bloeiende vereniging. Dit is zeker ook te danken aan de leden van het eerste uur, want uit de verslagen van de eerste jaren spreekt veel enthousiasme. Veel uitnodigingen worden aangenomen.

Dat de optredens heel serieus werden opgevat blijkt wel uit het volgende. Als in de vergadering wordt gemeld, dat één van de muzikanten ziek is *“vind men het wel aardig om hem van de vereeniging wat vruchten te geven. Daar docter Wanrooy toch naar hem toe moet, vraagt een der leden de zieke tevens te vragen in het vervolg tijdens optredens geen moppen meer te vertellen daar enkele leden zich hieraan geërgerd hadden.”*

Een zweminrichting?

De VVV schrijft in juni een vergadering uit in Hotel Wissink

om de mogelijk tot het oprichten van een “*bad- en zweminrichting*” te bespreken. De ruim 30 aanwezigen, waaronder Dr. Wanrooij, Dr. Romijn, burgemeester Korthals Altes en een aantal raadsleden zijn zonder uitzondering positief. Men voelt veel “*voor een badgelegenheid voor de jongeren, waar deze dan onder behoorlijk toezicht op ongevaarlijke wijze de zwemsport zoude kunnen beoefenen.*” Het bestuur van de VVV wordt door de vergadering gemachtigd de plannen verder uit te werken.

Van L naar R; Jan van Hein Dollekamp, Willem Rudolph Heyt, Burg. Korthals Altes, Dokter Wanrooy, Berend Jan Meengs, Hendrik Klumpers, Christiaan Aarsen

Men houdt het vuurtje ondertussen brandend, want onder de kop “*Nog niet veel vreemdelingen*” schrijft de krant eind juli: “*Hoewel de weersomstandigheden de laatste weken zeer gunstig waren was het vreemdelingenbezoek aan onzen plaats nog maar zeer matig. Pensionsgasten zijn er nog maar weinig. De laatste dagen ziet men meer bontgekleede groepen van jongelui die bijna uitsluitend in ons mooie heuvelland kamperen. Het behoeft geenszins te verwonderen, dat het gemis van een bad- en zweminrichting in de onmiddellijke nabijheid van onze*

plaats, zich reeds in de mate van het vreemdelingenverkeer doet gevoelen.”

Op de volgende vergadering in augustus zijn de voorbereidingen zo ver gevorderd, dat *“behoudens goedkeuring van het Waterschap de Schipbeek tusschen Hooge Brug en Rouwdaalter brug men (vermoedelijk reeds spoedig) zal trachten gelegenheid te bieden voor volwassenen om te baden en te zwemmen. Het plan bestaat aldaar een trap in de Schipbeek aan te brengen. Voor de kleineren zal in den a.s. herfst allicht begonnen worden om een oude Schipbeek-arm (ook daar gelegen) met het z.g. afwateringskanaal in verbinding te stellen voor verversching van het water. Mocht men slagen met een en ander dan is voor Markelo spoedig en met geringe kosten een zwemplaats gereed. Eenige kleedhokjes zal men trachten te bemachtigen.”*

Het plan om tot een modern zwembad te komen laat men i.v.m. de hoge kosten, die de inrichting en de aanstelling van een badmeester met zich meebrengt, voorlopig varen.

Het comité zit bepaald niet stil. In oktober wordt gemeld dat *“dat de voorbereiding reeds zover gevorderd is, dat eenige kleedkamertjes, groote tent (eventueel in te richten als cantine) etc. zijn aangekocht”*. Ook is het bestuur van *“De Schipbeek”* inmiddels benaderd voor het verkrijgen van de nodige vergunningen. In november zal een algemene vergadering worden belegd (met propagandafilm) waar dan een volledig plan zal worden gepresenteerd. Middels *“rentelooze aandeelen”* wil men het bad financieren. *“Algemeene medewerking wordt in dezen verwacht.”*

Nieuw leven bij “Hellas”

In de zomer lezen we dat in hotel Wissink een propaganda avond is gehouden om de rustende gymnastiekvereniging *“Hellas”* nieuw leven in te blazen. Hoewel initiatieven voor deze vereniging al in 1932 waren genomen, had ze tot nu toe weinig succes gehad. Er wordt besloten in september met de eerste oefeningen te beginnen. *“Men zal trachten eenige werktuigen aan te schaffen om de animo er beter in te houden, terwijl naar een geschikten leider zal worden uitgezien. De voorbereidende werkzaamheden worden door de vergadering opgedragen aan*

Mej. Knauf en den heer W.F. de Graaf.” *Op donderdag 13 september nodigt het voorlopig bestuur alle oud leden uit om de definitieve oprichting te bespreken.* Al spoedig wordt vermeld dat *“Hellas weer met enthousiasme haar hernieuwde levenspad is begonnen. De leiding berust bij de bekenden keurturner den heer A. Linde te Hengelo.”* Op zaterdag 9 maart 1935 geeft “Hellas” haar eerste uitvoering in hotel Leunk.

Een zware appel

“Van den boomgaard van de Wed. Boswinkel toonde men ons een goudreinet, die het kolossale gewicht had van 1 pond en 2 ons.”

Opening Theehuis

In het voorjaar begon J.H. Stokkentreeft met de bouw van het *“Theehuis Markelosche Berg.”* *“Waar hier op den Markeloschen Berg een dergelijke inrichting nog steeds ontbrak, gelooven we niet teveel te zeggen als we beweren dat hiermede in een behoefte zal worden voorzien.”* De opening vindt plaats op zaterdag 27 oktober. Alle sprekers roemen dit initiatief. Een van hen, dr. Wanrooy, spreekt namens de VVV en het Volksfeest. Hij spreekt lyrisch over de ligging van het theehuis en hij *“hoopte nog eens het 10 jarig bestaan van het theehuis feestelijk te mogen herdenken”.* *Een 20-tal bloemstukken van verenigingen en particulieren sierden de zaal. De humorist Lichtendahl uit Lochem zorgde beide avonden op geestige wijze voor afwisseling.* Uitbater werd Zwier Pluimers.

De Harmonie.

Al aan het eind van de 19^e eeuw bestond er in Markelo een muziekvereniging. In 1884 was op initiatief van ds Budde muziekvereniging “De Harmonie” opgericht. Hij zag met lede ogen aan hoe Markeloërs in hun vrije tijd tijdens feestelijke en sportieve gebeurtenissen nog al eens uit de band sprongen, waardoor zo’n feest niet zelden ontaarde in een vechtpartij. Hij propageerde wat meer harmonieuzere vrijetijdsbestedingen en nam het initiatief tot de oprichting van “De Harmonie.”

Tot 1927 zou deze vereniging met zeer wisselend succes z’n activiteiten voortzetten. Over het reilen en zeilen van “De

Harmonie. Van L naar R achterste rij: Hendrik Jan Lonink, Ambt. v.d. Velde, Schoon. Hanne Visscher, onderw. Stokreef, Vrolijk jr. Voorste rij van L naar R: W.F. Loman, G.W. Bouwhuis, H. Vrolijk sr, J.W. Dollekamp, G.J. Sprenkelink, J.H. Dollekamp, H.J. Dollekamp, dirigent korporaal Engers.

Harmonie” weten we het een en ander doordat “Jan van Hein” (Hendrik Jan Dollekamp 1881 - 1952) - jarenlang lid - z’n wederwaardigheden met “*de meziek*” in smeug dialect aan het papier heeft toevertrouwd. De vereniging leidde een moeizaam bestaan, gezelligheid stond hoger in het vaandel dan muzikale studie. “*De directeur dee zien beste, maar ’t wol neet vlott’n: de neudige ambitie was der neet.*” Het zegt veel dat in de 42 jaar van haar bestaan maar liefst 10 dirigenten werden “versleten.” Over de deskundigheid van een enkele “*directeur*” kunnen we ook zo onze twijfels hebben. “*Hee was bedrev’n in piano spüll’n en de maote slaon. Det deeté met zovülle enthousiasme date soms neet in de gaat’n had dat ’t nummer oet was*”. Het repetitiebezoek was voortdurend onder de maat en er waren lange periodes dat er helemaal niet gerepeteerd werd. “*Zee hebt*

allemoal met oons probeert meer 't was en bleef knudde, gin vuuroetgaank, eegen Schoold." In 1927 viel het doek voor "De Harmonie." *"En zo hew dan vedan esökkeld tötdat in 1927 noa 'n langdurige lijdensweg het heuf neet meer boav'n water kon blev'n. Toch he'w met al de wederwaardigheden ten slotte toch nog 'n klein bedrag an 't Greune Kruus könn'n gev'n van f,9,21 zijnde het batig slot van de meziekkas."*

De Fanfare

Terwijl rond Markelo de muziekverenigingen floreren is het stil in ons dorp. Oud leden van "De Harmonie" maar ook verschillende Markeloërs zien met lede ogen hoe bij de optocht van het Markelose School- en Volksfeest een "Noabervereniging" trots voorop gaat. Het zijn drie leden van de oude Harmonie die de koppen bij elkaar steken en het initiatief nemen. We citeren de secretaris:

"De 16 Nov. 1934 werd een advertentie in het Twentsche Zondagsblad geplaatst, deze bevatte de oproep van leden, om een Muziekvereeniging op te richten. Deze vereniging hat nu al 10 jaar geschlaapen, en werd op deze wijze weer wakker geroepen. 23 Nov. De eerste bijeenkomst werd gehouden in het vergaderlokaal van den Heer G. J. Dollekamp. Hier kwamen tot onze groote verbaazing een 35 tal leeden bijeen. Deze leeden koosen een voorloopig bestuur, die de verdere zaaken ook voorloopig zouden regelen. De bestuursleden waren de Heeren Voorz. G. J. Dollekamp, Secr. K Laske, Pen. van Soon. Nu het algemeen bekend werd dat hier in dit kleine Markelo een Musikvereeniging opgericht was, werd het Bestuur al druk bezocht door Muziekhandelaaren. Het Bestuur kwam met De Leeuw uit Zwolle overeen om voor een jaar een bezetting Instrumenten te huuren. Nu moest er ook een directeur komen, ook deze konden wij nog al gauw bij de oren komen."

De volgende bijeenkomst is op 4 december bij Kistemaker:

"Hier zou dan aanwezig wezen de Directeur en de Instrumenten, de laatsten waren uitgebleven. Maar de Directeur had al arbeid genoeg, deze begon de leden de Nooten te leeren, het grootste aantal leden kenden nog geen Noot of was hij zo groot

als een Koe. In deze Vergadering werd beslooten om 10 ct contributie te betalen per week."

Met de instrumenten komt het toch nog goed: *"In de afgelopen tijd heeft het Bestuur een besetting Instrumenten gekocht, in overleg met onze Dorpsautoriteiten."*

Er is inmiddels een definitief bestuur gekozen bestaande uit: G. J. Dollekamp, K. Laske, H. H. Steen, H. Blankenstijn en J. Bosma. *"Deze Heeren zullen de Vereeniging een jaar regeeren en zorg draagen voor een goed verloop."*

De Fanfare. Voorste rij van L. naar R: H.Dollekamp, L.Hellinga, W.G.Dollekamp, K.Laske, G.J.Dollekamp, dirigent A.B.Slot, H.Kuipers, H.Blankenstijn, Arie van Hemert, Schreurs. Mid.rij L naar R: M.Kevelham, B.J.Kl.Velderman, G.J.Kuipers, G.Scholte in 't Hoff, W.Dollekamp, B.Rozeboom, H.J.Vedders. Achterste rij van L naar R: H.J.Dollekamp, W.Bruij, H.J.Hargeerds en G.H.Kevelham.

Op 29 december kopt de krant: **Directeur fanfarecorps:** *"Tot directeur van het alhier opgerichte fanfarecorps is benoemd de heer Slot uit Lochem. De eerste oefeningen zijn reeds aangevangen met een 20-tal leden, terwijl nog bovendien aan 12 leerlingen de eerste beginselen der muziek worden onderwezen. Over steun van de ingezetenen valt niet te klagen, dus in alles een goed begin."*

Ook volgens Jan van Hein is de start veelbelovend: *“In 1934 is De Fanfare op ericht. ’n Stuk of drie oale led’n van De Harmonie (Dollekèmpje) zeent der wier bie, de rest allemoal niej’n. Moar dee maakt der heel wat meer van trechte dan wiej. Der is now ambitie bie ’t spul en n’n directeur: ’n joonk keerl-tjen meer van vuurten en achteren niks as muziek. Den hamert der op en as de leden met weelt warken en nao ’n directeur weelt luustren, dan gee’t de goeie kaante wal op, daor stao’k oew borg vuur.”*

Heropening Café de Kroon

Belangstellenden worden uitgenodigd de feestelijke opening van het geheel verbouwde Café “De Kroon” op zondag 16 december bij te wonen. *“Een Amsterdamsch humorist zal de feestvreugde verhoogen. Ruime zalen bieden voor honderden bezoekers gelegenheid deze opening bij te wonen.”* Gezien de te verwachten belangstelling neemt men de nodige maatregelen: *“In verband met het besluit van den Burgemeester moeten de bezoekers er wel om denken, dat na half acht niemand meer mag worden toegelaten.”* Het feest *“kan goed geslaagd heten. De bekende humorist Joop Vana zorgde op zijn eigen wijze voor gezellige afwisseling.”*

Startkapitaal Vereenigingsgebouw

Uit de kerkeraadsvergadering van 22 december: *“Al lang doet zich hier de behoefte gevoelen aan een Vereenigingsgebouw.”* Men is unaniem van mening dat de consistoriekamer voor de talrijke kerkelijke activiteiten veel te klein is. Er wordt een startkapitaal gevormd *“doordat de kerkeraad 100 gld. bestemde uit het batig saldo van het catechesatiegeld, terwijl bij de uitbetaling van een rentelooze obligatie den kerkelijken ontvanger 10 gld. ter hand werd gesteld voor hetzelfde doel.”* Als gevolg van de crisisjaren en de daarop volgende oorlog zal het nog tot 1954 duren voor met de bouw wordt begonnen.

Spelling

Nieuw in 1934 is tenslotte ook de spellingshervorming voorgesteld door de commissie Marchant. Een drietal bekende schrijfwijzen, die u ook in de citaten in dit artikel veelvuldig tegenkwam, gaan uit de spelling verdwijnen, zoals: - De dubbele **ee**

aan het eind van de lettergreep (eenige, verbreeding) behalve aan het eind van een woord. - De dubbele **oo** aan het eind van de lettergreep (noodige, schoone) behalve voor de -ch.
 - De combinatie **sch** (tusschen, menschen) wordt vervangen door s behalve als de ch als zodanig wordt uitgesproken.

Tot slot

De dertiger jaren van de vorige eeuw waren economisch en politiek gezien moeilijk en de krant vermeldt menig artikel over acties ten bate van het crisiscomité en invoering van vele crisiswetten. In het verslag van een lezing in Hotel Wissink door de heer Roelofs uit Rotterdam, waarbij 150 personen aanwezig waren, lezen we: *“Voor de pauze behandelde spr. de crisisvarkenswet, terwijl na de pauze de zuivel- en rundvee centrale haar beslag kregen. Spr. betoogde breedvoerig welke grove nalatigheden en knoeierijen hierbij waren gepleegd. Hij noemde o.m. de landbouw-crisiswetten ondingen, die den boeren in hun eene vestzak vijf gulden aan steun staken, doch uit het andere tien of vijftien gulden terug namen voor verhooging van een of ander noodzakelijk voederartikel of anderszins.”*

Ondanks deze crisisjaren ontplooidde de Markelose gemeenschap in 1934 de nodige initiatieven, waarvan wij nog steeds de vruchten plukken. Met name “De Fanfare” en de “Folkoristische vereniging” bloeien door de inzet van velen en de steun van de Markelose bevolking als nooit tevoren. Tijdens het internationaal festival CADANS op 12, 13 en 14 juni 2009 kunt u daar volop van genieten.

WK

Wat wij ontvingen

In september jl. bestond onze stichting 12½ jaar. Een bestaan waar we wel een beetje trots op mogen zijn. Niet op het feit zelf maar over hetgeen wij bereikt hebben. Denk alleen maar aan de boeken die de stichting inmiddels heeft uitgegeven en die volledig uitverkocht zijn.

Het volgende boek gaat over de Marke Herike. Het ligt in de bedoeling dat het eind 2009 wordt uitgegeven.

Bij het samenstellen van deze boeken hebben wij veel medewerking ondervonden van de bevolking en daardoor ook de beschikking gekregen over tal van archiefstukken en oude foto's. Wij stellen dit zeer op prijs en het helpt ons om stukje bij beetje de geschiedenis van Markelo boven water te krijgen.

De Stichting Heemkunde Markelo verzamelt in principe alles op archiefgebied van de historie van de voormalige gemeente Markelo.

Dat houdt in dat wij altijd open staan voor het mogen ontvangen van: oude foto's, dia's, oude papieren, oude akten, kranten, overlijdensadvertenties, enz. Gooit u ze niet weg maar denk aan ons ten behoeve van ons nageslacht.

Inmiddels heeft de stichting al meerdere archieven in haar bezit of in bruikleen van Markelose verenigingen, w.o. Naaivereniging de Helpende Hand, de Fanfare, schietvereniging Prins Hendrik, voetbalvereniging Markvogels, stukken van ruilverkavelingen, archieven Staatsbosbeheer/Borkeld, fotoarchief Landbouwvereniging.

Hier toe kunnen wij ook rekenen de foto's, krantenknipsels etc. die wij van ouderen krijgen als zij gaan verhuizen naar een kleinere woning of appartement. In dit verband willen wij graag een dringend beroep doen op de jongeren die helpen verhuizen. Gooi asjeblief "den ool'n pröttel" niet weg maar schenk het ons.

Mochten er bij u in huis ook nog dergelijke stukken liggen, dan houden wij ons aanbevolen, hetzij om te kopiëren, hetzij om aan ons over te dragen. Hieronder een kwitantie uit 1812 die wij mochten copieren. Deze kwitantie is afkomstig van een boerderij uit Markelo die in de Napoleontische tijd pacht moest betalen aan de domeinen. Vandaar dat deze in het Frans gesteld is.

